

د محاكات نظريه

پوهنوال شاه محمود كډوال

پښتو څانگه، د ادبياتو او بشري علومو پوهنځی، لغمان پوهنتون

لنډيز

د محاكات نظريه د هنر په برخه كې داسې وړاندې شوې چې هنرمن پېښې يا تقليد كوي. د بېلگې په توگه يو انځورگر هغه څه انځوروي چې په طبيعت كې شته، لكه: د غره لمن، ويا له، كېردي او پېغله چې منگي له اوبو ډكوي. په اسمان كې زانې، پر ځمكه اسونه، پسونه، سپي او ... چې دا هر څه له طبيعت نه رااخلي او د رنگونو په وسيله يې انځوروي. يو شاعر كه خپله محبوبه ستايي او هغه له سپوږمۍ يا كوم گل سره پرتله كوي، د هغه محبوبه، سپوږمۍ او گل ټول د طبيعت او نړۍ كې شته. كوم ليكوال چې كيسه يا ناول پنځوي، هغوی هم د طبيعت او نړۍ د پېښو پېښې كوي.

اپلاتون دا نړۍ د رښتینې هغې سيوري بولي او له سيوري نه د هنرمن اخیستنه بيا يو بې ارزښته كار؛ په دې مانا چې دا نړۍ و طبيعت په خپله د اصلي نړۍ (عالم مثل) كاپي ده، له كاپي نه كاپي ايستل بې ارزښته دي.

ارستو هم هنر محاكات، پېښې يا تقليد بولي، خو نظر يې له خپل استاد (اپلاتون) سره په ټوله كې توپير لري. د ارستو له نظره پېښې يا تقليد د هنر او طبيعت ترمنځ عمومي اړيكي دي. هنر يواځې د محسوسې نړۍ تقليد نه دی، هنر له تقليد و تمثيل لوړ دی. له طبيعت څخه د هنرمن تقليد كټ مټ كاپي يا انځور نه دی، نوښت او اوښتون لري؛ يا ترې څه كمېږي يا پرې ډېرېږي.

كليدي نومونې: محاكات، تقليد، هنر، هنرمن.

سريزه

محاكات زموږ په هنر و ادب كې يو عربي نومونه ده چې د يوناني ومړي Mimesis په اړه ده. محاكات د حكايت، كيسه كولو او په نورو بېلابېلو ماناوو كارېدلی دی چې په راتلونكې ليكنه كې راغلي دي.

د محاكات نظريه له لرغوني يونانه سرچينه اخلي، وروسته بيا د نورو ملتونو هنر و ادب ته لېږدېدلې او خپره شوې ده. ځينې وايي چې د Mimesis مفهوم د لرغوني يونان له فيثاغورث راپيلېږي، ځينې وايي چې له سقرات او ځينې ديموكریت ښيي. د Mimesis ويي او نومونې د لومړي ځل كارونې په اړه هم دغسې يو توپير شته؛ ځينې يې ديموكریت لومړی کاروونکی بولي او ځينې اپلاتون. په اسلامي نړۍ كې د محاكات نومونه د لومړي ځل له پاره ابو بشر متي كارولې ده.

د محاکات مفهومي او مانيزه لري. له لرغوني يونانه تر اوسه پر مخ ځي، په دې اړه د پوهانو په نظرونو کې هم توپير شته او ټول يې په اړه يوه خوله نه دي. له بلې خوا په بېلابېلو ځايونو او مهالونو کې يې هم مانا او مفهوم څه نا څه اوښتی دی.

د څېړنې ارزښت

پښتو ژبه او ادب له نړۍ والو نظرونو اغېزمن دی، ځکه نو اړتيا ده چې موږ د ژبې او ادب په برخه کې د نړۍ والو په نظرونو پوه شو. د دې له پاره بويه چې د ادب نړۍ والې نومونې او مفهومونه په پښتو ژبه وړاندې او په اړه يې څېړنې وشي. په دې ليکنه کې د محاکات په اړه گټور او ارزښتناک معلومات وړاندې شوي دي چې نوي دي.

د څېړنې موخه

هره ژبه پرمختگ ته اړتيا لري او دا پرمختگ تر ډېره په څېړنو پورې تړلی وي. په کومه ژبه کې چې ډېرې څېړنې شوې وي، ډېر لوستونکي لري. پښتو ژبه بيا يوه داسې ده چې پوهنيزې څېړنې پکې مهمه اړتيا ده. د دې څېړنې ستره موخه د پښتو ژبې پرمختگ، په ځانگړې توگه د هغې موضوع په اړه معلومات وړاندې کول دي چې دا څېړنه پرې چورلي.

تېرو څېړنو ته کتنه

محاکات د هنر په برخه کې يو داسې نظريه ده چې نړۍ وال رنگ لري. په نږدې ټولو سترو ژبو کې يې په اړه معلومات خپاره شوي دي، خو په پښتو کې يې معلومات پر نشت شمېرل کېږي. د ډېرو هڅو، پوښتنو و گروېږنو نه وروسته هغه معلومات لاس ته راغلل چې په دې ليکنه کې ترې گټنه شوې ده. هغه معلومات که څه هم لږ دي، خو گټور دي.

مواد او کړنلاره

د دې څېړنې له پاره له شته باوري سرچينو گټه اخيستل شوې ده، د څېړنې ډول يې کتابتوني او مېتود يې تشرېحي - توصيفي دی.

محاکات په لغت کې (کيسه کولو، حکايت کولو، بيا ويلو، ورته، يورنگ او مشابه) مانا لري. د منطق د نومونې په توگه د يوناني ويي Mimesis انډول و ژباړه ده. مانا يې د يو څيز په څېر د بل څرگندول يا ښکاره کول، خو چې کټ مټ هاغسې نه وي، لکه يو انځورگر چې د يوه انځور په وسيله د څيزونو ورته يا يورنگ بڼې ښکاره او څرگندوي، خو کټ مټ هاغسې نه وي. په همدې ډول شاعران هم د څيزونو او وگړو ورته بڼې ښکاره او څرگندوي. دا چې هنرمنان پر څيزونو، وگړو او په ټوله کې پر بهرنيو ښکارندو چورلي او په ورتوالي يا مشابهت کې په يوه ډول تقليد

کوي، ځينو Mimesis په تقلید راژباړلی دی. د دې نظریې مخکښ ارستو د دې مانا په اړه غږېدلی چې هنر له یوې ځانګړې غریزې راژېرېدلی، هغه چې (محاکات یا تقلید یا Mimesis) ته اوبښتي ده. (ابادیس وېبپاڼه، بې.ن)

"محاکات" هغه ژباړه ده چې مسلمانانو د Mimesis ویي له پاره کارولې. د هرمان کولر، جرالډ الس او گوران سورېم په څېر ژبپوهانو ثابته کړې ده چې دا ویي د Mimos له ریښې څخه رابېل یا مشتق شوی دی. د Mimetes، Mimesis، Mimetikos او Mimotos په څېر ټول ویونه له همدې ریښې څخه رابېل شوي دي. Mimos او Mimotos هغه چا ته وايي چې تقلید او تجسم کوي، Mimema د تقلید د عمل پر پایلې او Mimesis په خپله پر عمل او د هغه پر پراوونو دلالت کوي. Mimetikos هغه موضوع ده چې تقلیدېدای شي.

د یونانیانو په فکرونو کې د Mimesis یا تقلید نظریه له فیثاغورثیانو راپیلېږي او له اپلاتون سره پر فلسفي نظریې اوږي. اپلاتون د Mimesis مفهوم (په اټکلي ډول له دامن Damon) څخه چې په پنځمه مخزېږدې پېړۍ کې د موسیقۍ نظریه وه، اخیستی او د جمهوري محاورې په دویم او درېیم کتاب کې چې پر موسیقۍ بحث کوي، مطرح کوي. د هغه په دوره کې لا Mimesis د تقلید مانا لرله. ارستو ورته له اپلاتونه په توپیرلي او پراخ مفهوم سره گوري، ځکه هغه په دې باور دی چې اړتیا نه شته پېښه هاغسې څرګنده شي، څنگه چې وه، کېدای شي تر هغې ښه یا بده وي.

هغه موضوعات چې [شاعر] محاکاتګر یې څرګندوي، د هغوی له عاملانو سره هغه عملونه دي چې یا به ښه وي یا بد. د انساني شخصیت تنوع تل لږ و ډېر له لومړني توپیر سرچینه اخلي، ځکه د بدۍ او نیکۍ په وسیله شخص توپیرېږي، ځکه نو دا اړتیا لري، هغه عوامل چې څرګندېږي په نیکۍ او بدۍ کې باید له موږ ښکته یا پورته وي یا کټ مټ هاغسې چې موږ یو. (بازرګاني، ابراهیم، بې.ن)

د محاکات نظریه له لرغوني یونانه تر اوسه په فیلسوفانو، هنرمندانو، شاعرانو او د هنر او ادب په کره کتونکو کې پاموړ ده. دا نظریه لومړی دیموکریټ مطرح کړله، سقرات په جدي توګه ښکلاپېژندنې او د هنر فلسفې ته وردننه کړه، اپلاتون و ارستو هر یوه په خپل ځانګړي لیدلوري سره تفسیر کړه او پلوتین (پلوتینوس) د هغوی د نظرونو یوه ترکیبي ښه وړاندې کړله. که څه هم د لویدیزې نړۍ په منځنیو پېړیو کې دا بحث له پامه غورځېدلی وو، خو له ښکته مرغه د فارابي، ابن سینا، ابن رشد او خواجه نصیر په څېر مسلمانو پوهانو د نوښتګرو او موشگافانه نظرونو په وړاندې کولو سره دغه نظریه د اسلامي ټولنو له ځانګړو فرهنګي غوښتنو سره سمه وغځوله. د رنسانس د دورې له پیل سره، لوېدیځوال کره کتونکي او د نظر خاوندان بیا د مسلمانانو د تالیفاتو پر بنسټ ژباړو ته په پام دې بحثونو ته لیواله شول او په دې اړه یې ګڼ کتابونه او مقالې ولیکلې. دې نظریې له پیل راهیسې، بېلابېل

بدلونونه ازمويلي او د فلسفي، ادبي او انتقادي بحثونو له پاره يې په زړه پورې زمينه برابره کړې ده (طاهري، محمد، ۱۳۸۸ ل.ل.)

د Mimesis ويي د لومړي ځل له پاره يوناني فيلسوف اپلاتون په خپل کتاب "جمهوريت" کې کارولی دی. د اپلاتون د نظريې له مخې دا نړۍ ظاهري ده، نه حقيقي. د شيانو حقيقت په بله نړۍ کې دی چې (عالم مُثُل) نومېږي او د دې نړۍ محسوسات د هغه حقيقت تصوير او سيوري دی. په حقيقت کې هغه څه چې په (عالم مُثُل) کې شته، يوه بشپړه او لوړه بېلگه (Idea) ده چې تصوير او سيوري يې په دې نړۍ کې غبرگېږي. بله خوا اپلاتون په دې باور وو چې د هنرمنانو پنځونې د طبيعت تقليد دی او دا چې طبيعت په خپله د حقيقت تقليد دی، له دې کبله د هنرمن په ځانگړې توگه شاعر کار به دومره ارزښت ونه لري، ځکه څه چې پنځوي د تقليد تقليد دی (ويکي فقه وېبپاڼه، بې.ن.).

اپلاتون به ويل چې دا دنيا د ثابتو حقايقو په دې مانا چې مثلو (ideas) د سيوري، عکس او کاپي حيثيت لري او شاعران چې د کاپي د کاپي کولو هڅه کوي، کار يې له حقيقته ډېر لرې او کم ارزښته دی. ارستو چې کله په بوطيqa کې د شعر او تاريخ ترمنځ د توپير خبره کوي، د استاد نظر بې له دې چې اشاره ورته وکړي، ردوي (غضنفر، ۱۳۹۶ ل.ل: ۵۳ م)

اپلاتون او ارستو چې ممسيس د هنر يا ادب او شعر اساس گڼي او موږ يې په محاکات پېژنو يا د يو چا د تقليد، پېښو يا حکايت کولو داسې انداز چې ذهن اصل ته واړوي او هنرمن خپل عواطف يا احساسات نورو ته سم دم ورولېږدوي، خو دا حکايت هغه (داستان - کيسه) نه ده چې تاريخ ته ورته وي، لکه: کومه بده يا ښه تاريخي پېښه موږ اغېزمنوي او په مستقيم ډول لوستونکي يا اورېدونکي ته وړاندې کېږي يا مخامخ د يو چا حالت اغېز راباندې کوي. استاد روحي وايي: «که يو څوک ژاړي او د هغه ژړا نور خلک متاثر کړي يا له درده زگېږي کوي او د خلکو د تاثر او خپگان سبب شي، دې ته هنر نه ويل کېږي. هنرمن هغه څوک دی چې خپل ريښتيني احساسات او انطباعات په هنري توگه (د حرکتونو، اوازونو، رنگونو، او کرښو په ذريعه) نورو ته ورولېږدوي. په دې اساس هغه شخص هم هنرمن نه دی، چې په زوره (د مجبوريت له مخې) خاندي او نور هم په خدا راولي يا په تصنعي توگه زگېږوي کوي او خلک متاثره کوي.

اپلاتون او ارستو په دې کې يوه خوله دي چې د هنر ماده ممسيس يا محاکات دي، خو په اصل کې د دوی نظرونه مانيز توپيرونه سره لري. اپلاتون محاکات يا تقليد بد گڼي او د طبيعت، ژوند او پېښو له کاپي څخه د بيا کاپي کولو په پايله کې د هنرمن يا شاعر په اړه وايي چې دوی له حقيقت څخه دوه ځله لرې کېږي، په دې اړه اپلاتون د (مثلو) نوميالي نظريه لري، خو ارستو دا کاپي کول هوبهو يا مستقيم تقليد او کاپي نه گڼي. د هغه په اند شاعر چې کله د ژوند نقل کوي، نو د ژوند هغه ضروري برخې چې اړينې ورته ښکاري، موږ ته يې وړاندې کوي، غير ضروري خواوې يې نه رااخلي. يو انځورگر که موږ ته د ځنگل يوه منظره ښيي، نو هغه د ټول ځنگل

تفصیلات نه راته وړاندې کوي، بلکې هغه اړین تفصیلات راته ښکاره کوي، چې موږ ترې د ځنګل تاثر اخیستی شو. دغسې که یو سندرغاړی موږ ته کلیواله سندره اوروي، نو دا هېڅ ضروري نه ده چې هغه دې په خپله نغمه کې د کلي د ژوند د ټولو تفصیلاتو نمایندګي وکړي، بلکې هغه به یواځې موږ په هغه احساس کې شریکوي، کوم چې ده د کلي له ژوند نه اخیستی دی.

ارستو باور لري چې شاعر به هرورمو د یوې پېښې د انځورولو په وخت کې یا لکه څنګه چې وي، هماغسې به یې وړاندې کوي یا به زیاتې او کمې پکې راولي. که یې له خپلې کچې زیاته انځورګري وکړه، نو تراژیدي ده او که یې کموالی پکې کړی وو، نو د ارستو په اند دا کومیدي ده.

د مثال په توګه: شاعر په خپل کلام کې د پسرلي ښکلاوې رااخلي او خپل احساسات ورسره ګډوي، هغه که د پسرلي زیاته ستاینه کوي او یا کمه، همدارنګه کولای شي یوه موضوع په ښه یا بد ډول انځور کړي، په دواړو حالاتو کې پکې هنر شته، په دې شرط چې خپل احساسات ورسره ګډ کړي او په هنري ډول انځورونه په لفظونو کې داسې وړاندې کړي چې په لوستونکي او اورېدونکي اغېز وکړي، هغه وهڅوي، عواطف یې را وپاروي او مینه یا خپله علاقه ورسره ښکاره کړي.

د حقیقتونو او معلوماتو وړاندې کول په علمي ژبه، تاریخ او فلسفه کې د هنر په څېر نه وي، په علمي ژبه کې موږ چې څومره حقیقت ته نږدې کېږو، هغومره خوند اخلو، خو هنر دغسې نه دی، دلته له حقایقو داسې پرده اخلو چې یوه بله پرده لا پاتې وي، خو څرک یې راته معلوم وي او موږ یې حس کړو یا په اړیکو پوه شو. هنر هغه دی چې د نامعلومو شیانو داسې درک وکړو، لکه موږ ته چې مخامخ وي یا مو په لاسونو کې وي او یا یې په پنځو واړو حواسو درک کوو، لکه: که موږ د جنت په اړه خبرې کوو یا یې اورو، نو جنت خو چا نه دی لیدلی، خو د هنرمند معلومات د جنت له هوا، فضا، طبیعت، شاتو او شېدو څخه باید په داسې انداز وي چې اورېدونکی یې په عین نشتون کې شتون احساس کړي، ځان پکې وويني، هغه شېبه ژوره ساه واخلي، سترګې پټې کړي، سپېرمې کش کړي، لاسونه وغځوي او یوه شېبه له خوندونو ډک آرام وکړي، خوله وچړپوي او ستونی کېږي... په دې مانا چې هنر د حضور او غیاب ترمنځ د اړیکې جوړولو وسیله ده... (مبین، رحمت الله، ۲۵ غبرګولی، ۱۴۰۰ ل.ل)

د محاکات نظریه د ادبي کره کتنې په تاریخ کې له لرغونو او مهمو نظریو څخه ده. د دویمې هجري پېړۍ د محاکات نومونه د یوناني ویي Mimesis سره اړه لري چې مانا یې تقلید یا تمثیل ژباړل شوې ده. غنیمي هلال چې د تطبیقي ادبیاتو له مخکښانو څخه دی، وایي: د محاکات ویي د طبیعت له مخې پیچلی مفهوم لري، په غالب گمان له همدې امله د هنرمند اصالت ته له پام پرته د خالص یا وچ تقلید په مانا کارول شوی دی. په داسې حال کې چې د محاکات مانا اصلي اغېزمنه ده چې هنرمند هضم کړي، نه دا چې په خوار و خپلي تقلید بسنه وکړي. د محاکات په نومونه کې د پیرو، تقلید، غبرګون، ورته کېدل، بهرنۍ نړۍ ته ګرځېدنه و پاملرنه، تمثیل، اقتباس، اخیستنې او ... مفهومونه تر نورو ډېر لیدل کېږي. دا مفکورې هم د وخت په تېرېدو سره اوښتې دي.

د محاكات نظريې ريښه يونانيانو ته ورگرځي، روميانو پر يونان تر لاسبري وروسته د خپل کلتور و فرهنگ بنسټ پرې کېښود. د بېلگې په توگه، هوراس (۸-۶۵ م ز) او کانتيليان (۳۵-۹۶ م ز) خپل مخاطبين او شاگردان د ارستو د فکر تقليد ته راوبلل چې د طبيعت د محاكات نظريه يې وړاندې کړه، تر دې چې روميان په دې باور وو چې له يوناني هنر تقليد د اصيل هنر غوښتنه ده. کانتيليان هم همدا نظريه د هنر له اصولو نه د يو اصل په توگه وړاندې کړه، هغه په دې باور وو چې محاكات له نوابغو، استعداد لرونکو او وړتيا لرونکو وگړو پرته بلچا ته شوني نه دي، بيا د محاكات موضوع له شکلي نه ډېره مانيزه او ريښوي ده. يواځې محاكات اصيل او غوړيدلي ادبيات نه رامنځته کوي، بلکې اړينه ده چې تخليق او نوښت ورسره وي.

لومړنی شخص چې د وينا د هنر د منشاء او ماهيت په اړه يې خبرې وکړې فيثاغورث (۵۰۰-۵۶۹ م ز) دی. هغه لومړنی شخص دی چې د موسيقۍ هنر يې د اسمان او طبيعت تقليد او تمثيل گڼه، خو د Mimesis اصطلاح په اړه يې څه ويلې نه دي. له هغه وروسته ديموکريت (۳۷۰ - ۴۶۰ م ز) د لومړي ځل له پاره د Mimesis ويی د طبيعي قواعدو د تقليد څرگندولو له پاره وکاروه. د يوناني فيلسوفانو د يوې بلې ډلې په منځ کې هم محاكات په اتن کې وړاندې شول. هغه مفهوم چې سقرات اختراع کړ، اپلاتون او ارستو پراخ کړ. د سقرات له نظره، محاكات د څيزونو د بڼو د تمثيل په مانا وو. اپلاتون په خپل "جمهوريت" کتاب کې دا ويی د هنر د فلسفې په تفسير کې ډير کارولی دی او د هنر ټول ډولونه يې محاكات گڼلي دي. هغه د محاكات اصل يواځې د هنر نړۍ پورې نه محدودوي، ځکه چې د هغه په فلسفه کې مادي نړۍ (محسوس واقعيت) په خپل وار د (عالم مثل) تقليد دی. د اپلاتون په باور، کله چې يو هنرمند د بهرنۍ نړۍ تقليد کوي، هغه په حقيقت کې د هغه څه تقليد کوي چې په خپله تقليد دی.

ارستو هم په خپل (بوطيقا) اثر کې هنر محاكات راپېژني، خو د خپل استاد پر خلاف د محاكات په اړه دقيق باور لري. هغه د تقليد اصل غريزه يي او فطري گڼي، کوم چې له کوچنيوالي څرگندېږي؛ کوچنيان د لوبو پر وخت خپله اړونده نړۍ بيا ننداريزوي او په دې توگه د خپل چاپېريال پېژندنې ته رسېږي. په دې ډول انسان د تقليد له لارې خپله لومړنۍ پوهه ترلاسه کوي. د ارستو له نظره تقليد د هنر او طبيعت ترمنځ عمومي اړيکه ده، ارستو د اپلاتون مثالي نړۍ (عالم مثل) ونه منله او څرگنده يې کړه چې هنر يواځې د محسوسې نړۍ تقليد نه دی؛ هنر له تقليد و تمثيل څخه لوړ دی. که څه هم هنرمند په څرگنده د طبيعت تقليد کوي، خو وروستۍ پايله يې په بشپړه توگه نوې او بېله پدیده ده.

پلوتین (Plotinus) د محاکات په اړه د فیلسوفانو نظرونه سره تړلي، دی وایي چې هنرمن یواځې له طبیعت تقلید نه کوي. هغه په ښکلا پنځونه کې طبیعي قوانین کشفوي او د نوې پنځونې له پاره یې په خپلواکه توګه کاروي. په هر صورت، داسې ښکاري چې د محاکات نظریه د تقلید، پیروی او غبرګون سره تړلې ده.

منځنۍ دوره چې په لویدیزه نړۍ کې د محاکات په اړه د څو او بې ارزښتۍ دوره ده. د سنت آګوستین او دیونیسوس په څېر د اروپا د منځنیو پېړیو مفکرینو دا موضوع راپورته کړه چې که یو هنرمن غواړي د طبیعت تقلید وکړي، نو غوره دا ده چې پر ناڅرګندې (غیبې) نړۍ تمرکز وکړي، کومه چې یوه بشپړه نړۍ ده. له دې پرته، غوره دا ده چې هنرمن په مادي نړۍ کې هم د ښکلا د تلپاتې او همېشنيو نښو لټه وکړي. بنسټپال پوهان له دې هم وړاندې لارل او ادعا یې وکړه چې خدای هیڅا ته اجازه ورکړې نه ده چې د نړۍ د پیدایښت تقلید وکړي. داسې تحلیلونو په اروپا کې د محاکات د نظریې په اړه فلسفي بحث غلی او نږدې څنډې ته کړ. له همدې امله په منځنیو پېړیو کې د بېلابېلو دلایلو له کبله د محاکات نظریه، لکه: د نورو علومو په څېر، له څو سره مخ او پام ورته لږ شو. په اسلامي نړۍ کې د اپلاتون د محاکات نظریه په دویمه هجري پېړۍ کې په عربي ژبه د یوناني فیلسوفانو د اثارو په ژباړې بیا وځلېدله. ابو بشر متي (۲۵۴ - ۳۲۴ ل. س) د لومړي ځل له پاره د ارستو د (Poetics) په عربي ژباړه (بوطیقا) کې د Mimesis د نومونې پر ځای "محاکات" کارولی دی، د محاکات ریښه "حکي" ده، مانا یې د یوې پېښې په اړه حکایت کول، د یوه څیز مثل، همرنگه او ورته راوړل. ابوناصر فارابي (۲۵۷-۳۳۹ ل. س) د اسلام له لومړنیو پوهانو څخه دی چې په خپلو فلسفي افکارو کې د محاکات په اړه هم مهمې نظریې لري؛ هغه د محاکات په اړه دقیقه تجزیه او تحلیل ترسره کړی او د ګرني (قولي) او عملي په دوو څانګو یې ویشلی چې ګرني یې د یو مطلب د بیان پایله ده او عملي د یوه کار د ترسره کېدو حاصل دی. له فارابي وروسته تر ټولو مشهور شخص چې د ارستو بوطیقا یې سپړلې ابن سینا (۳۷۰ - ۴۲۸ ل. س) دی، د ده په باور د محاکات موخه د یو چا یا څیز په اړه د علاقې یا کرکې راپارول دي، نه یواځې د حقیقت څرګندول. په ښکاره ابن سینا له اپلاتون سره په دې اړه همنظره وو چې محاکات د حقیقت لور ته لارښوونه نه کوي، خو د اپلاتون په څېر یې نه ردوه او برعکس یې د ښوونې او روزنې یوه ښه لېږدوونکې باله.

بل شخص چې د یوناني فیلسوفانو پر اثارو یې څېړنه وکړه، ابن رشد اندلسي (۵۲۰ - ۵۹۵ ل. س) دی چې د فارابي او ابن سینا پر خلاف یې محاکات په نړۍ واله کچه تفسیر کړل، که څه هم د ابن سینا نظرونو ته یې پام کوه، خو د محاکات په اړه د نظر خاوند وو چې نظرونو یې د محاکات په اړه د بېلابېلو کلتوري ټولنو ترمنځ د ګډو قوانینو د کشف لار هواره کړله.

په هر صورت د اسلامي نړۍ محاكات، سره له دې چې د دې نظريې له اصولو سره يو څه ورتوالی لري؛ مفهومي او مصداقي بدلون منلی دی.

د رنسانس دورې اروپايانو ته بيا د دې لار هواره کړله چې د محاكات په گډون د لرغوني يونان فلسفې ته بيا کتنه وکړي چې په اروپايي ژبو د مسلمانو پوهانو په ځانگړې توگه د ابن رشد قرطبي د ارزښتناکو اثارو په ژباړلو په منځنيو پېړيو کې د اروپايانو پرمخ د هيرې شوې پوهې دروازې پرانيستل شوې.

په رنسانس دوره کې د ښکلو هنرو د نظريې بنسټ له تمثيل او محاكات سره ليوالتيا ده چې دې اړخ په ځانگړې توگه په موسيقۍ کې ځان څرگند کړ. د محاكات نظريه تر ټولو وړاندې د پنځلسمې پېړۍ په لومړيو کې د گيلبرتي (L.Ghilberti) په اثارو کې وکارېدله. هغه په خپل اثر کې څرگنده کړې چې له طبيعت څخه د تقليد له پاره ډېره هڅه وکړي. البرتي (Albirte) هم څرگنده کړه چې د ښکلا رامنځته کولو له پاره له طبيعت څخه د تقليد نه بله غوره لاره نه شته. ليوناردو داوينچي (۱۴۵۲ - ۱۵۱۹ ز) تر نورو افراطي نظرونه درلودل، د ده په وينا: هغه هنرمند انځورگر چې طبيعت په سمه توگه انځوروي، د ستاينې وړ دی. دا د نظر خاوندان هغه مخکښان وو چې د رنسانس دورې ډېر ليکوال يې پلويان وو. د شپاړسمې پېړۍ په منځ کې شعر او شاعران دې بحث ته راکاږل شول او دا هغه وخت وو چې کره کتونکو د ارستو بوطيقا په بشپړه توگه منلې وه.

(F.Sittessa) (۱۵۷۵ ز) په ارستويي طريقه وايي چې محاكات د شعر له څلورگونو توکو څخه يو دی، نور درې يې شاعر، ژبه او هنري خوند موندل دي. لږ وروسته د محاكات نظريه له ايټاليې نه المان ته ولېږدېدله او (Dürer) يې ځان ته راکاږه. له هغه ځايه يې فرانسې ته لاره وموندله او ډېرو نورو يې هرکلی وکړ. په ټوله کې داسې ښکاري چې د محاكات اوسنۍ نظريې درې پېړۍ ټينگ ځای درلود او د نظر خاوندانو پرې گڼې ماناوې ورډېرې کړې. د رنسانس دورې ځينې ليکوال په دې باور وو چې يواځې ښه او خيال پاروونکي تقليدونه د هنر په خدمت کې دي. ځينو هڅه وکړه چې د تقليد ښه تفسير وړاندې کړي، دا د دې لامل شو چې دوی د تقليد او کاپي له مانا لرې شي، تر دې پورې چې د شپاړسمې پېړۍ په پای کې د محاكات مانا د طبيعت له تقليد و تمثيل نه نوايستې، پنځونې او نوبت ته واوښته او دا بحث اوولسمې پېړۍ ته هم وغځېده. له دې کبله په دې دوره کې د محاكات مفهوم له وچ تقليد او پيروي څخه ووت او نورو نومونو او اصطلاحاتو ته نږدې شو، لکه: نوايسته، پنځونه او نوبت. په اتلسمه پېړۍ کې د لرغونپوهانو له لوري د لرغوني يونان و روم د هنري اثارو په موندلو سره انځورگر هنرمندان او پېژندونکي د هغوی د هنري لارو په تقليد بوخت شول. په نولسمه پېړۍ کې محاكات نور د تقليد مانا نه درلوده او د اصلي پر وړاندې د بدل معادل په څېر خپل شو. تر دې پورې چې په نولسمه پېړۍ کې د محاكات و تقليد د

طبیعت، د اپلاتون و ارستو د نظرونو په اړه بحث په جدي توګه دوام درلود ... په شلمه پېړۍ کې د تقلید او محاکات نومونو څو لاملیزه بڼه وموندله او له بېلابېلو ګوتونو تر مطالعې لاندې ونيول شول. په دې پېړۍ کې د نظر د خاوندانو له لوري په فلسفه، هنر و ادب کې د محاکات په اړه نوي بحثونه مطرح شول چې د څلورو لیکوالو نظرونه د پام وړ دي. الماني فیلسوف والتر بنجامین (Walter Benjamin، ۱۸۹۵ - ۱۹۴۲ ز) په خپل کتاب کې محاکات د بشر له ځانګړو استعدادونو څخه ګڼي. د ده په وینا: همدا طبیعت دی چې ورتوالی او یورنګي رامنځته کوي او وګړي یې درک کوي. د طبیعت محاکات د هغه ځواک پاتې شوني دي چې له لارې یې وګړو کولای شول ځان له نورو څیزونو یا وګړو سره ورته کړي.

تیودور ادورنو (Theodor Adorno، ۱۹۰۳ - ۱۹۶۳ ز) د ښکلا پېژندنې د نظریې اثر لیکوال محاکات له چاپېریال سره د بشر د یورنګۍ و ورتوالي یو ډول بولي؛ د یوې غریزې تطبیق چې ټول ژوي د شاوخوا څېزونو په پرده کې ځان په چاپېریال کې ورګډوي. د هغه په نظر، هنرمن هم د طبیعت د محاکاتو له لارې ځان ورسره یورنګ و ورته کوي. ژاک دریدا (Derrida، ۱۹۸۰ - ۲۰۰۴ ز) فرانسوي فیلسوف او مفکر محاکات د خپلې رغښت سپړنې (Deconstruction) نظریې بنسټیز محور ګرځوي او په پای کې رنه ژرار (Rene Girard) د "محاکاتي لیوالتیا" نومونه جوړه کړه. ده د سروانتس، استاندال، پروست او داستایوسکي په څېر لیکوالو د اثارو تجزیې او تحلیل ته په پام د هنري محاکاتو په ګډون د بشري لیوالتیاوو له پاره نوی جوړښت وموند. پر دې بنسټ، له محاکات څخه د انساني انګیزو تر ټولو مهمه یې د یو سیال شتون دی چې هغه هم د ګډې موخې د ترلاسي له پاره هڅه کوي.

په هر حال، که د محاکات بېلابېلو ډولونو او په اړه یې بېلابېلو نظرونه ته ونه ګورو، په بېلابېلو وختونو کې یې ګڼې ماناوې خپلې کړي دي، لکه: تقلید، اغېزمنه، یورنګ یا ورته کول، بیا ننداریزول او ... (زینی وند، ثقه الاسلامي، بې.ن)

پایله

Mimesis (محاکات) نظریه د لرغوني یونان له ګڼو فلسفي نظریو څخه یوه ده چې له هغوی نه نړۍ ته په میرات پاتې ده. محاکات د یوناني ویي او نومونې Mimesis عربي ژباړه ده چې مانا یې پېښې، تقلید او نورې ګڼې هغه دي چې په تېره لیکنه کې راغلي دي.

رښتیا دا دي چې د وګړني ژوند ګڼ، تر دې چې ټول ارزښتونه په زنځیري بڼه له یوه وګړني پور او نسل بل ته لېږدېږي یا په بله وینا: اوسنی نسل له تېر نه د ژوند چارې او ارزښتونه کاپي کړي یا اوسني د تېرو پېښې یا تقلید

کوي. که موږ وگورو د ادم (ع) او له هغه سره د نږدې نورو پیغمبرانو د ژوند پېښې زموږ په ژوند کې شته؛ کله سړی فکر کوي چې هر څه کټ مټ هماغسې دي، خو کله پکې نوې بڼې او رنگونه گوري.

د محاکات موضوع هم د پورتنی متن له منځپانگې سره نږدې تړلې ده. د پوهانو نظر دا دی چې هنرمن تقلید کوي، لکه یو شاعر چې له طبیعت نه د سیندونو، گلانو، پسرلیو او... انځورونه اخلي او موږ ته یې په الفاظو کې وړاندې کوي. په ټوله کې پوهان په دې نظر کې سره یو دي چې هنرمن تقلید کوي، خو د تقلید د ډول او څرنگوالي په پېژندلو او رونتیا کې سره وېشلي دي.

اخځونه

ابادیس وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: <https://abadis.ir/fatofa> [اخیستنه: ۱۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

بارزگاني، ابراهيم. نظريه محاکات از دیدگاه فارابي و ابن سینا [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن) لاسرسی: <http://www.dte.ir/portal/home/?news> [اخیستنه: ۱۸/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

زینی وند، تورج؛ ثقه الاسلامي، مژگان. نظريه محاکات و ادبیات تطبیقي [مقاله]. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: <https://www.sid.ir/FileServer/SF/6341393H0236> [اخیستنه: ۳/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

طاهري، محمد. نگاهی به سیر آرا و عقاید در باره نظریه محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۳۸۸ ل.ل، لاسرسی: <https://www.sid.ir/paper/137828/fa> [اخیستنه: ۲۰/زمری/۱۴۰۲ ل.ل].

غضنفر، اسدالله. (۱۳۹۶ ل.ل). جادوگر هنر [دویم چاپ]. جلال اباد: مومند خپرندویه ټولنه.

مبین، رحمت الله. محاکات [مقاله]. د خپرېدو نېټه: ۱۴۰۰ ل.ل، لاسرسی: <https://www.nunn.asia> [اخیستنه: ۶/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

ویکي فقه وېبپاڼه. محاکات. د خپرېدو نېټه: (بې.ن)، لاسرسی: <https://fa.wikifeqh.ir> [اخیستنه: ۱۵/وړی/۱۴۰۲ ل.ل].

Get more e-books from www.ketabton.com
Ketabton.com: The Digital Library